

ACTIVITATEA LUI VASILE GOLDIȘ ÎN CADRUL CONSILIULUI DIRIGENT (2 DECEMBRIE 1918 – 10 APRILIE 1920)

Eugen GAGEA

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

*Adresă: str. Praporgescu, nr.1 – 3, tel 0257/338533,
0257/250609, e-mail: colped@uvvg.ro*

Abstract

Been a good knowing of romanian reality school by Transylvania on the eve of Union animated by deep patriotic feelings, Vasile Goldiș, after assumption of Cultured Resourt and Public Instruction in frame of Dirigent Council through seriousness actions, in view reorganize of education.

Thus, he manage reorganized romanian primary and secondary education, he put modern base and undertake important actions, which going to found Romanian University of Cluj.

He take all possible measure for ensure harmonious development of Romanian education in Transylvania in concordance with new historics reality.

Cuvinte cheie: *reformă, învățământ, religie, cultură, minorități naționale.*

La 1 decembrie 1918, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a ales, din cadrul celor 1.228 de delegați, Marele Sfat compus din 250 de membri. Pentru conducerea curentă a treburilor interne ale Transilvaniei până la unirea sa definitivă cu România, acesta alege un guvern provizoriu - Consiliul Dirigent, format din 15 membri. Președinte al Consiliului Dirigent este Iuliu Maniu.

Ceialți membri sunt: Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Ciceo-Pop, Ioan Suci, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Emil Hațieganu, Victor Bontescu, Romulus Boilă, Ion Fluieraș, Iosif Jumanca, Vasile Lucaciu, Valeriu Braniște, Octavian Goga. Erau 10 membri ai P.N.R., trei în dependenți și doi membri ai P.S.D. din Transilvania și Banat¹¹.

Toți aceștia erau recunoscuți ca luptători și organizatori ai românilor din Transilvania în lupta de eliberare națională. În vederea repartizării judicioase a sarcinilor, membrii Consiliului Dirigent și-au împărțit sferele de activitate, majoritatea dintre ei conducând activitatea unui resort. Președinte al Consiliului Dirigent și șeful resortului de interne dr. Iuliu Maniu; resortul Instrucției Publice și al Cultelor - Vasile Goldiș; resortul Afacerilor Externe și Propaganda ziaristică - Alexandru Vaida-Voevod; resortul de Război și Siguranță Publică Ștefan Ciceo-Pop; resortul Organizare și pregătirea Constituantei - Ioan Suci; resortul Finanțelor - Aurel Vlad; resortul Justiției - Aurel Lazăr.¹²

Conștienți de sarcinile ce le revin, având adeziunea deplină a românilor transilvăneni, membrii Consiliului Dirigent vor trece la punerea în aplicare a hotărârilor Adunării Naționale de la Alba Iulia. Una dintre primele măsuri luate, în vederea punerii bazei statului român în Transilvania, a fost aceea a introducerii unei administrații românești.¹³ Astfel, la începutul anului 1919, Consiliul

Dirigent a luat măsuri de numire a prefecților în toate județele administrate de către el.¹⁴

Vasile Goldiș a condus treburile Resortului de Culte și Instrucție Publică în perioada 2 decembrie 1918 – 15 martie 1919, resort care trebuia să canalizeze toate acțiunile în vederea reorganizării învățământului românesc din Transilvania, în concordanță cu noile realități istorice. După Unire, toate școlile de stat au trecut sub controlul Consiliului Dirigent. Cele mai arzătoare probleme care necesitau rezolvare imediată erau problema asigurării școlilor cu cadre didactice calificate, cu material didactic sau chiar cu local. Cele aproape 2.000 de școli primare, 72 gimnazii, 31 școli pedagogice, 157 școli civile, 57 școli comerciale și alte școli de specialitate din Transilvania dispuneau de un număr insuficient de profesori.

Pentru a veni în ajutorul învățământului secundar Vasile Goldiș a dat circulara „Cu privire la ocuparea de catedre în învățământul secundar românesc”¹⁵, prin ea se făcea apel la profesorii care au funcționat în școlile românești din Transilvania să-și reocupe catedrele.

Resortul de Culte și Instrucție Publică a avut în vedere și starea materială a profesorilor. Vasile Goldiș a propus Consiliului Dirigent să se acorde profesorilor un ajutor anual de 600 coroane și unul lunar de 300 coroane pe perioada 1 ianuarie - 31 martie 1919.¹⁶

În atribuțiile Resortului de Culte și Instrucție Publică intrau și problemele cultelor religioase. Pe toată perioada în care Vasile Goldiș a fost secretar al Consistoriului din Arad, Episcopia a avut o țintă demnă, aproape radicală, în problema națională. Printr-o circulară Vasile Goldiș a cerut autorităților bisericești să rupă legătura cu guvernul din Budapesta. Consiliul Dirigent anunța bisericile, prin intermediul resortului condus de Goldiș, că le va acorda sprijin în rezolvarea tuturor problemelor „în spiritul larg democratic și liberal care transpiră din hotărârile de la Alba Iulia”.¹⁷ De asemenea, într-o Circulară către bisericile subordonate se spunea că fiecărui cetățean român îi

¹¹ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1968, p.383-386

¹² Arhiva Istorică Centrală, București, Fond: *Consiliul Dirigent*; Procese verbale ale Consiliului Dirigent (fotocopii), vol.1, p.1-2

¹³ Decretul-lege nr. 3632 privind organizarea Transilvaniei pînă la unirea definitivă din 11/24 decembrie 1918, în „Monitorul Oficial”, nr. 212, 13/26 decembrie 1918, p.375-379

¹⁴ Arhiva Istorică Centrală, București, Fond: *Consiliul Dirigent*, A (Secția prezidențială), dosar nr. 4, 1919, f.15-22

¹⁵ „Gazeta Oficială”, nr. 5, din 5/18 ianuarie 1919. p. 17

¹⁶ Idem, nr. 7-12, din 1, 6, 8, 12, 19, 22 februarie, 1919, p.3

¹⁷ Idem, nr. 14 din 15 martie 1919, p. 6

revine sarcină să participe la „punerea bazei financiare și întărirea României care deschide calea mai încântătoare și perspective spre un viitor senin și fericit”.¹⁸

Resortul de Culte și Instrucție Publică a cuprins în sfera sa de activitate și problema minorităților naționale. Vasile Goldiș, consecvent principiilor sale și celor cuprinse în Hotărârea de la Alba-Iulia, a adoptat o atitudine progresistă în domeniul rezolvării tuturor problemelor legate de minoritățile naționale.¹⁹ A exclus din activitatea sa favoritismul, sistemul preferențial sau persecuțiile cu caracter național. În ședința Consiliului Dirigent din 22 ianuarie 1919, Vasile Goldiș a anunțat că sașii au depus jurământ de fidelitate față de noul stat. Cu această ocazie a cerut să se acorde suma de 27.720 coroane ajutor pentru Institutele froebeliane săsești și să intervină pe lângă „Musée de Gaublin” din Paris pentru a înapoia 4 covoare de valoare istorică ale bisericii săsești din Sibiu.²⁰ Aceste covoare au fost trimise la Paris pentru a fi copiate, dar nu au mai fost restituite. Pentru învățătorii și învățătoarele din serviciul școlilor franciscane s-a acordat un ajutor de stat de 600 coroane anual. La propunerea lui Vasile Goldiș a fost cooptat Lutz Corody în Resortul de Culte și Instrucție Publică, din partea sașilor, ca secretar general. Vasile Goldiș l-a cunoscut bine de pe vremea când a fost profesor la Brașov, când Partidul Național Român a încercat o platformă comună cu partidul sașilor în conducerea căruia era și Lutz Corody.

În ședința Consiliului Dirigent din 24 martie 1919 Vasile Goldiș a anunțat că treburile Resortului de Culte și Instrucție Publică le va conduce în continuare Valeriu Braniște. Începând din

15 martie 1919, toate actele Resortului de Culte și Instrucție Publică poartă semnătura lui Valeriu Braniște. După sosirea acestuia la Sibiu, Vasile Goldiș a plecat la București ca ministru fără portofoliu în guvernul român. A rămas mai departe membru în Consiliul Dirigent cu vot deliberativ.

¹⁸ *Circular către toate oficiile protoprezbiteriale și parohiale din districtul Consistoriului Arad*, în Arhivele Bisericii Ortodoxe din Cermei, dosar 119, act 18

¹⁹ Proces-verbal luat în ședința Consiliului Dirigent din 9/22 ianuarie 1919 de la Sibiu, în Biblioteca Institutului de istorie veche din Cluj, nr. înv. M. 168, p.114

²⁰ *Patria* (Cluj), VI, 1924, nr. 195, 14 septembrie, p. 4